

Caralunha, Īnna Bohdanivna

Захїднослов'янські мовні впливи у лексиконї Вижвївської актової книги XVII ст.

Opera Slavica. 2012, vol. 22, iss. 4, pp. 26-35

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125599>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ЗАХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКІ МОВНІ ВПЛИВИ У ЛЕКСИКОНІ ВИЖВІВСЬКОЇ АКТОВОЇ КНИГИ XVII СТ.

Інна Царалунга (Хмельницький)

Анотація:

У статті досліджено пласт західнослов'янської лексики Виживівської актової книги, розглянуто історію становлення польських і чеських лексичних запозичень та особливості реалізації їх на сучасному етапі розвитку української мови, з'ясовано причини мовних впливів.

Ключові слова: актова книга, запозичення, лексема, лексикон, офіційно-діловий стиль.

West-Slavonic Language Influence in Lexicon of Vyzhva Act Book of XVII Century

Abstract:

The layer of the West-Slavonic Lexic of Vyzhva Act Book was investigated in the following Article. Also, the History of formation of Polish and Czech lexical Borrowings and the Peculiarities of their Realization on the Modern Stage of the Development of Ukrainian Language were examined, the Reasons of language Influence were elucidated.

Key words: Act Book, Borrowings, Lexeme, Lexicon, officially-business Style.

Суспільно-політичні умови, в яких перебувала північно-західна частина українських земель у XVII ст., сприяли встановленню різноаспектних контактів української мови з іншими мовами: польською, чеською, білоруською тощо. У контексті тісних етнокультурних і мовних зв'язків українського населення із сусідніми народами чільне місце посідає дослідження лексики цього мовного обширу. Західнослов'янські мовні запозичення у писемних пам'ятках північноукраїнського ареалу частково вже були об'єктом досліджень лінгвістів, зокрема, Й. Андерша, Й. Дзендзелівського, Л. Гумецької, М. Рогаль, В. Мойсієнка, В. Титаренко¹.

¹ Див.: Андерш, Й. Ф.: *До питання про чесько-українські мовні зв'язки найдавнішої доби*. In: Слово і труд. Київ, 1976, 59–66; Дзендзелівський, Й. О.: *Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі*. Київ, Наукова думка, 1969; Гумецька, Л. Л.: *Способи адаптації запозиченої лексики в староукраїнській мові*. In: Мовознавство, 1976, № 4, 71–73; Рогаль, М. С. *Польська мова як джерело чеських лексичних запозичень в українських літописах кінця XVII – першої половини XVIII ст.* In: Мово-

Визначальною особливістю стилю українських ділових документів XVI – XVII ст. з території Полісся вважають наявність у них запозичених лексичних одиниць, виитоки яких сягають чеського та латино-польського діловодства (Мойсієнко, 2004, 37). Відтак цікавим є збірник актових документів давнього містечка Вишва (сучасне с. Нова Вишва Старовишківського р-ну Вл. обл.). Вишківська актова книга належить до українських писемних пам'яток XVII ст., зберігається у Центральному державному історичному архіві України (м. Київ), фонд 32, опис 1, справа 1. У ній на 420 аркушах записані справи, що розглядалися вишківським урядом від 2 грудня 1599 року до 12 лютого 1684 року. За змістом це акти купівлі-продажу нерухомості, майна містян, справи щодо заповідання, дарування, обміну, більшість яких ведена українською мовою, поодинокі – польською. Розглянемо західнослов'янську іншомовну лексику Вишківської актової книги, простежимо історію становлення лексичних запозичень та їх функціонування в українській мові, з'ясуємо причини мовних взаємовпливів.

Лексика, запозичена із західнослов'янських мов, представлена у Вишківській актової книзі головно богемізмами та полонізмами. Богемізми (чехізми) як слова, запозичені з чеської мови або утворені за її зразком, проникали в українську мову безпосередньо й опосередковано, переважно через польську мову. Як зауважує Й. Ф. Андерш, чимало богемізмів було в староукраїнській літературній мові (Андерш I, 2000, 50). Поширеність чеської мови на українських землях, що входили до складу Польщі й Литовської держави, дозволяє твердити про безпосередні українсько-чеські мовні контакти і про їхній вплив на формування староукраїнської літературної мови, особливо значний – на ділову мову (Андерш II, 2000, 688). Польськомовні впливи простежуються науковцями ще в українських пам'ятках часів Київської Русі, більш помітними вони стають з кінця XIV ст. (Ткаченко II, 2000, 683). Сьогодні лексичні полонізми – вислови, запозичені з польської мови чи утворені за її зразком, не завжди усвідомлюються мовцями як чужорідні елементи, проте зберігають ознаки свого походження, інші – легко вловлюються як чужорідні щодо української мови (Ткаченко I, 2000, 466).

Уже з перших справ Вишківської книги привертає увагу чимала кількість лексичних запозичень з польської мови. Вони стосуються різних сфер життя вишківчан, це, зокрема, назви осіб за різними характеристиками. Номен *мальжонок* «чоловік», *мальжонька* «дружина»: бившихъ

знавство, 1968, № 3, 34–40; Мойсієнко, В. М.: *Акти Житомирського уряду кінця XVI початку XVII ст. – важливе джерело вивчення тогочасної української літературно-писемної мови*. Ін: *Акти Житомирського гродського уряду: 1590 р., 1635 р.* Житомир, Полісся, 2004, 5–41; Титаренко, В. М.: *Лексика іншомовного походження в північноукраїнських пам'ятках XVI–XVII ст.* Житомир, 2007.

мал*жоньковъ еѣ Тимоша, а другого Іацька Пѣчки 178, предала двунастую часть моркга пѣу іану Пневскому, ему самому и малжонце его 212 зв., приніал в дом свои Ивана Наумовича себе за зіатіа, давши му дочку свою за малжонку 149, Іацько Печка поспол из сестрою... и малжонками своими 157 зв., походить від пол. *małżonek*, *małżonka* (Brückner, 320). Полонізм *малжонька* фіксується в українських писемних пам'ятках з XV ст.: о оудовах и о малжоньках имже посполно записаніе незалежит николи (ССУМ, I, 572). В сучасній українській літературній мові номінатив відсутній, проте похідне від нього утворення вміщує словник бойківських говірок: *малженський* «подружній» (Онишкевич, I, 427).

Номен *матька* «мати»: *иж-ем* продала крунъть свои властныи... Матфееви и матци его 187 зв., *ж-ем* продала... полморка, синожат, отдаляючи отца, матку, братю своєю 178 зв., порівняйте пол. *matka* (Brückner, 325). Фіксується в українських писемних пам'ятках з кінця XIV ст.: придалъ млинъ къ цркви къ матцѣ бѣи оу смотричи (ССУМ, I, 580). Сьогодні номен *матка* вживається в українському усному народному мовленні: «мати» у бойківських говірках (Онишкевич, I, 433), «хрещена мати, весільна мати» в буковинських говірках (Матеріали, V, 62), «нанашка, весільна мати; богородиця» – в гуцульських (ГГ, 121). Відповідно, сучасний словник української мови маркує його як діалектний (ВТСУМ, 652).

Полонізм *небожъчикъ* «небіжчик»: *ижъ* отецъ мои, *небожчикъ* Іармол 149, *иж-есми* продала купно мужа мог *небожчика*, то *ест* полплица 145, по смерти *небожчика*, отца моего 149 зв., маючи по мужу своєм *небожчику* Трохими... добръ наших набытыхъ 154, набыта свого властного з мужем своим *небожчиком* 154 зв., пох. від пол. *nieboszczyk* «покійник, померлий» (ЕСУМ, IV, 57). В українському діловому мовленні номен засвідчується пам'ятками з початку XV ст.: князь Іванъ *небощикъ* (ССУМ, II, 32). Слова *небощик* «покійник», *небошка* «покійниця» функціонують в українських західнополіських говірках й до сьогодні (Аркушин, I, 343). В сучасній українській мові семантика номінатива дещо розширилась: *небіжчик* «померла людина; покійник; бідолаха» (ВТСУМ, 747).

Номени *панъ* «пан, володар»: ставши очевисте, уроджоныи панъ Іан Зимницьки поспол и жоною своєю 183, волно Васкови Мисковичу... ежели ему Панъ Богъ здари тым крунътом, іако своимъ, шаповати 178 зв., справа пана Іароша Нециевича 152, *иж-есмо* продали дом свои з плацем... пану Грицеву Порыдубцови 277, просила панов іакъ духовного и иныхъ люди добрых панов *бурмистров* ѿ подпис руки и ѿ притиснене печати 164 зв., що они, панове *бурмистре*, на прозбу мою вчинили 165; *паня* «панна»: из панею малжонкою своєю Марушкою 152, порівн. пол. *pan*, чes. *pán* (ЕСУМ,

* Тут і далі курсивом позначено надрядкові літери у слові.

IV, 273). Вже у середині XIV ст. слово *пан* і його похідні застосовували писарі українських канцелярій: пань оучини исправу ис иимь, и на то свѣдци пань дмтръ пань петръ пан судивои тощо (ССУМ, II, 125–126). На сучасному етапі розвитку української мови лексема позначає: «поміщик; особа, що мала привілейоване становище, належала до забезпечених верств населення; володар, хазяїн; ввічлива форма звертання до осіб чоловічої статі; особа, яка не користується повагою, викликає презирство» (ВТСУМ, 880). Найвнийшій номен *пан* і в діалектному мовленні українців: «багатий чоловік» в західнополіських говірках (Аркушин, II, 25), «пан; господь» у бойківських (Онишкевич, II, 37).

Вижівська актовa книга XVII ст. відображає матеріальний світ поліщуків, тож у ній наявні іншомовні слова на означення предметів побуту, майна. Лексема *быдло* «худоба»: где *ест* мнѣ правом належачоє быдло, конами, овци и дробіазки 164, пох. від пол. *bydło* «худоба» (ЕСУМ, I, 182). Полонізм *быдло* «худоба» фіксується у пам'ятках української мови з кінця XIV ст.: волно резникомъ... быдло купуючы, в рынку... продавати (ССУМ, I, 137). Часто він використовувався у староукраїнській мові XVI – першої половини XVII ст. у значенні «худоба, скотина»: двѣ клети... а обора на быдло, побрала з двора моего збоже и быдла; у значенні «тварина взагалі»: яко за быдло насъ розумѣють, ни в чомъ не былъ бы чоловѣкъ розныи *от* быдла (СЛУМ, III, 109). Розширення семантичного поля лексеми та його виразне негативне забарвлення спостерігаємо на сучасному етапі розвитку української мови: «розм. свійська рогата худоба; зневажлива назва поневолених селян; *лайл*. скотина, хам» (ВТСУМ, 77). Вона входить до складу українських діалектів: *бидло* – «велика рогата худоба» в західнополіських говірках (Аркушин, II, 18), «худоба» у наддністрянських говірках (Шило, 51), пор. також її деривати: *быдлина* «тварина, худобина; безтолкова, забудькувата людина» у закарпатських (Сабадош, 24), *бидловиско* «погане пасовище» у наддністрянських говірках (Шило, 51).

Лексема *грошь* «гріш», *гроши* «гроші»: за певну суму грошеи злотыхъ 146, личачи в каждыи злотыи по гроши .л. [30] 155 зв., продал есми полъволокы... за золотыхъ пшат и грошеи двадцат 276 зв., від пол. *grosz* з чеської чи давньовірхньонімецької мови (ЕСУМ, I, 599). Як назва монети і назва грошей загалом номен був відомий у староукраїнській мові XIV – XV ст.: записаль есми на своемъ имѣнни... копу гроши; а съ тѣми гроши волно имъ ходити и торгувати (ССУМ, I, 266), а також в українських писемних пам'ятках XVI – першої половини XVII ст.: *грошь* «монета різного карбування різної вартості; наявна сума», *гроши* «металеві й паперові знаки, що є мірою вартості; певна сума; платня, заробіток» (СЛУМ, VII, 96–98). Сьогодні номінатив *гроші* використовується для позначення багатьох понять: *базові гроші*, *гарячі гроші*, *декретні гроші*, *депозитні гроші*, *дешеві гроші*,

електронні гроші та ін., має узагальнене значення «міра вартості; капітал, статок» (ВТСУМ, 263). Номен *гріш* як дрібна розмінна монета вийшов з активного ужитку в українському літературному мовленні.

Номен *замокъ*: ж-ехмы продали круньтъ свои властныи... которыи подь замком 180, від пол. *zamek* або чеськ. *zátek* «замок, фортеця» (ЕСУМ, II, 232), також пор. похідне утворення *замковыи*: продали круньтъ нашъ власныи... конъчис по круньтъ замковыи 174, полплеча з будованем... конъчесе по огород замковыи 174 зв., при вріади замковым и мѣсцьким сознавши 184, иж-ем продал... третину плечу, лежачого в рыньку ѿб межъ улицы Замковой 191. Назва *замокъ* «за́мок» вживалася у пам'ятках української мови з кінця XIV ст.: ино мы послалы вижа замку Браславского (ССУМ, I, 378), як «укріплене житло феодала або укріплена частина середньовічного міста» засвідчена у староукраїнській мові XVI – XVII ст. (СЛУМ, X, 99). Інша семантика слова *за́мок* – «великий поміщицький будинок; палац; *заст.* тюремна будівля; тюрма» – репрезентується у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (ВТСУМ, 406).

Номен *купно* «куплене майно; купівля»: иж-есми продал морковь два, купно свое власное 173, если бы хто в том ему, в том купне перешькожати 184, та похідне від нього *купъныи*: иж-ехъмы пустили купным способом круньтъ полплеча у Вижви 182 зв., пох. від пол. *kupno* «купівля, покупка» (ЕСУМ, III, 148). Слово *купно/купъно* засвідчене українськими писемними пам'ятками XVI – першої половини XVII ст. як «купівля, купування, купля»: сперлиса межи собою строны ѿбѣ ѿколо купна ролѣ, на купно воску въ каждомъ сели зложити; як «те, що куплене; покупка»: продал зе вшиткым купном своим, и тымъ... купъномъ своимъ шафовати (СЛУМ, XV, 189). Дериват *купний* «купований» побутує у західнополіських говірках української мови (Аркушин, I, 269). Номен *купно* «купівля» у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» маркується як західноукраїнське утворення, а слово *купний* «купівельний; куплений» як діалектне (ВТСУМ, 597).

Лексема *стодола* «господарська споруда»: морькъ цѣлыи, на гостиньцу Ратиньским лежачии, на котором стодола стоит 181 зв., давнє запозичення з пол. мови *stodoła* «клуня, стодола» (ЕСУМ, V, 423). В сучасній українській мові слово функціонує як в усному народному мовленні: *стодола* «тік; клуня з током під одним дахом; клуня для соломи» у бойківських говірках (Онишкевич, I, 254), так і в літературному: *стодола* «будівля для зберігання снопів, сіна, полови тощо, а також для молотьби, віяння і т. ін.; клуня» (ВТСУМ, 1395).

Оскільки справи Виживівської книги містять справи щодо купівлі-продажу майна, то пам'ятка репрезентує чимало назв абстрактних понять, окрім з них – польського та чеського походження. Лексема *вырокъ*

«рішення, постанова»: *сестра* моіа ведълугъ теръмину протокулного вырокъ учинила 167 зв., пор. пол. *wurok*, чеськ. *úrok* «вислів, сентенція» (ЕСУМ, I, 380). Фіксується в українській мові XVI – першої половини XVII ст. із надзвичайно широкою семантикою: «присуд, вирок; остаточне розпорядження, рішення, ухвала; Божа воля; постанова суду; відречення від чого-небудь; пророцтво, передбачення» (СЛУМ, VI, 25–27). Сьогодні термін *вирок* має значення: «рішення суду про винність або невинність підсудного; чие-небудь рішення про покарання когось; категоричне рішення про що-небудь, оцінка чогось, авторитетна думка про щось» (ВТСУМ, 149).

Слово *владъность*: тую полїплацю веѣными часы зоставуючи, даючи моц и владност ему самому, жоне и потомком еѣ веѣны часы шаповати, ѡтдати, продати и на свои пожитокъ ѡборочати 279, пох. від *влада*, запозичення з пол. *włada* або чеськ. *vláda* (ЕСУМ, I, 409). Номен часто використовувався писарями українських канцелярій XVI – XVII ст. у значенні: «те, що комусь належить, володіння, власність; право на вживання чого-небудь як власність; користування, володіння; влада над ким, чим; повноваження, компетенції; панування; воля; властивість» (СЛУМ, IV, 88–89). В сучасній українській мові значення іменника *владність* дещо звузилося: «здатність нав'язувати свою волю, підкоряти собі» (ВТСУМ, 193).

Номен *личьба* «тут: грошовий курс»: за певную суму пеніазей золотыхъ пїатдесїат личьбы полское 140, за певную суму пеніазей золотыхъ ѡс്മьнадьцїат личьбы полское 148 зв., пох. від пол. *liszba* (Brückner, 299); пор. також споріднені із ним лексеми *личачи*: за певную суму пїніазей золотыхъ трїдьцїат, личачи в кождьы золоты по гроши 155 зв.; *ѡтличоныи*: придал нам золотыхъ шестнадьцїат сумы готовои, руками ѡтличоных 166. Вживався в українській актовій мові з кінця XV ст. у значенні «рахунок, фінансовий звіт»: личьба мытниковъ берестейских; «грошовий курс, платіжна вартість грошової одиниці»: имаємъ заплатити ему за тыи двѣ селищи шестьдесїат копъ тую подольскими полугрошники по тои личьбѣ какъ оу подольи идеть; «сума, кількість»: о соудьи колко личьбы гроши имат быти взато (ССУМ, I, 551–552). Лексема збереглася й дотепер: *личьба* «дія за значенням *лічити*; *заст.* кількість чого-небудь; арифметика; *заст.* взаємні рахунки, претензії тощо» (ВТСУМ, 624).

Номінатив *пєвньность* «упевненість»: длїа лїпшеи вѣры и пєвности... казалем до книгъ записати 184, пох. від пол. *rewny* (ЕСУМ, IV, 326), пор. споріднені назви ознак *пєвна/пєвнаѧ, пєвныѧ*: за пєвну суму грошеи золотыхъ за пєтнадцїат монеты полское 146, за пєвную и готовую суму пїніазей 145, котораѧ полморкга лежїт межы пєвными межами 214. Прикметник *пєвный* часто використовувався в староукраїнській мові XIV–XV ст. у значенні «вірний, непохитний»: крол полскыи... нас недавномоу захованю, здержаню чистои, явной вѣры а пєвной его освѣчености и сватой его Короунѣ

полскои напомиѣноул; «безсумнівний»: с певного вѣданья нашего; «надійний»: добрыи и певныи приятель имѣли; «щирий»: от оусего нашего певного сердца; «визначений»: оузали собѣ певныи день (ССУМ, II, 131). В сучасній українській мові лексема *певність* теж функціонує і позначає: «чіткість, твердість; правильність, точність, вірогідність; визначеність; упевненість; вірність, незмінність» (ВТСУМ, 895).

Лексема *слухність* «доцільність»: урядъ видит самую слухність, казавъ записати, што *єст*, від пол. *sluszny* «правильний» (ЕСУМ, V, 311), пор. споріднений номен *слухныи* «прийнятний, правильний»: *тои тастамент был взіатыи до книгъ вечистыхъ и писаны слово до слова, що-с мы взравши в тастаментъ же єст слухныи с печатю мѣстцкою 163, який вживався в офіційно-діловому стилі української мови з кінця XV ст.: и пани Нацоваал никакого доводу слоушного не дала* (ССУМ, II, 358). Сьогодні прикметник *слухний* має широку семантику в українській мові: «який відповідає, підходить, зручний, вигідний; потрібний, придатний, підхожий; який сприяє успіхові, розвиткові чого-небудь, сприятливий; істинний, правильний, справедливий; який має підстави, обґрунтований; який має значення, важливий» (ВТСУМ, 1346).

До польськомовних назв властивостей, характеристик зараховуємо номен *вечистыи* «віковичний»: *мои нинеишии доброволныи тастаментъ и записъ вечистыи 165, мне правомъ вечистымъ належачии плаць 36, таа его купля вечистаа была записана 35 зв., которую мену свою вечистую тымъ нашимъ записомъ нинеиш ствержаем 166, мы, урядъ, слышачи ихъ помирковане вечистое, яко братов рожоныхъ, ... розказалис мы до книгъ вечистыхъ записати 251 зв., абы тои тастамент был взіатыи до книгъ вечистыхъ 163, від пол. *wieczysty* «віковичний; повсякчасний; довічний; остаточний» (СЛУМ, VI, 164), пор. також прислівник *вечисте* «навічно»: *тымъ нашимъ записомъ нинеиш ствержаем и вечисте ѿставліаєм 166 зв.* Писемні пам'ятки української мови засвідчують лексему *вѣчистыи* «віковичний, споконвічний; вічний, повсякчасний» з початку XV ст.: *со всѣми границами вѣчистыми што из вѣка к тои дѣдининѣ прислушало, противъ тои долини... для вечистого знаку пальъ забыты казали* (ССУМ, I, 232). Староукраїнська мова XVI – першої половини XVII ст. уміщує чимало прикладів уживання цієї лексеми для вираження таких ознак: «віковичний, споконвічний; вічний, повсякчасний; безстроковий, довічний; незмінний, остаточний» (СЛУМ, VI, 164). В сучасній українській мові номен побутує в діалектах: *вічистий* «вічний» – західнополіські говірки (Аркушин, I, 65), *вічистий* «віковичний, довічний» – бойківські говірки (Онишкевич, I, 134), *вічистый* «тривалий, вічний» – лемківські (Верхратський, 399). «Великий тлумачний словник сучасної української мови» кваліфікує лексему *вічистий* «вічний; довговічний» як західноукраїнську (ВТСУМ, 191).*

Слово *вѣрыгодный* «надійний»: для лѣпшеи вѣры и роздѣлу нашего сполне упрости есмо люди добрых и вѣрыгодныхъ 181, пох. від пол. *wiarygodny* «гідний віри» (ЕСУМ, I, 403). Фіксується у «Словнику української мови XVI – першої половини XVII ст.» зі значенням «гідний довіри, надійний; який містить переконливі докази, достовірний»: под сведомомъ и печатми некоторыхъ людей добрыхъ, верыгодныхъ; през верыгодное свѣдоцтво (СЛУМ, VI, 158), яке здебільшого зберігається й дотепер: *вірогідний* «який не викликає сумніву; достовірний» (ВТСУМ, 189).

Лексема *властныи* «який належить кому-небудь»: *иж* продалъ есми властныи кгрунѣт свои 36, тым крунѣтом... шаповати, іако своим властныимъ 175, подъ печатю моею и с подписомъ руки мое властное 184 зв., ползастѣнька и полморка Пѣрчѣньскаіа, що *ест* набытѣ мое властное из жоною моею Катериною 164, дарую всѣ добра свое, набытѣа своего властного 145 зв., від пол. *własny* «той, що перебуває у володінні», можливо, під впливом чеськ. *vlastní* «власний; той, що перебуває під владою, у володінні» (ЕСУМ, I, 409), пор. також прислівник *властне*: волно будет... тым крунѣтом, третиною волоки, властне, іако своим, шаповати 147. В українських документах XV ст. простежується номен *власный* «чийсь на підставі права власності; свій, не чужий; справжній, правдивий»: продал есми пану... іменѣ на Вольни свое власное; маеть быти держано... как ему и его властнымъ наследкомъ; и титулу вшелякого и волности шляхецокоѣ, яко властному шляхтичови, тубылцови, заживати (ССУМ, I, 181). Надзвичайно активно вживався в українських писемних пам'ятках XVI – першої половини XVII ст. як «який належить кому-небудь; особистий; властивий; справжній, правдивий, істинний; законний; свій, рідний; який безпосередньо стосується чого-небудь; визначений; одностудець, одновірець; підданий, підлеглий» (СЛУМ, IV, 96–99). В сучасному українському лексиконі семантика слова в основному збереглася: «належний кому-, чому-небудь за правом власності; свій, особистий; буквальний, справжній; властивий тільки кому-, чому-небудь; узятий безвідносно до чогось іншого (ВТСУМ, 194).

Номен *кревныѣ* «рідні»: в которои-то нашои даровизне жадныѣ кревныѣ наши не мают ему в том перешькоды чинити 190 зв., пѣстив за долгъ свои власныи... *отдаліаючи* ближнихъ кревныхъ своих 143 зв., *отдаліаючи* жону, дѣти, кревнихъ своихъ 172, ж-ехмы продали крунѣтъ свои властныи... *отдаліаючи* себръ его кревныхъ 180, жадеѣ з близкихъ и кревных не одезвайсе 259 зв., *оставуючи* волность близким и кревным своим тую суму *отложитъ* 278 зв., пох. від пол. *krewny* «споріднений; родич» або ж від чеськ. *krevný* «родич» (ЕСУМ, I, 81). У староукраїнській писемній мові XVI – першої половини XVII ст. прикметник *кревный* мав значення: «рідний за кров'ю; родинний; той, хто перебуває у спорідненості з ким-небудь, родич» (СЛУМ, XV, 91). На сучасному етапі розвитку української мови номен роз-

ширив свою семантику: «який має спільних предків; який ґрунтується на духовній близькості; який глибоко хвилює кого-небудь, близький; рідний; родовитий, родовий; гіркий, важкий, кривавий» (ВТСУМ, 583). В усному народному мовленні українців номен *кривний* побутує в західнополіських говірках – «близький родич» (Аркушин, I, 251), у буковинських – «рідний; важкий, гіркий, кривавий (про працю, сльози)» (Гуйванюк, 232).

Як свідчать наведені приклади, українські тексти Вижвівської актові книги XVII ст. позначені особливим впливом іншомовної лексики, зокрема польських та чеських запозичень, причому польське посередництво зіграло помітну роль в українсько-чеських мовних зв'язках. Українсько-чеські мовні контакти були не такими інтенсивними, як польські, що показує матеріал пам'ятки. Західнослов'янські мовні впливи стали чинником лексичного, семантичного, стилістичного збагачення української мови.

Скорочення:

- Аркушин – Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. Луцьк, 2000. Т. 1–2.
- Верхратський – Про говор галицьких лемків. Написав Іван Верхратський. Львів, 1902.
- ВТСУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К., 2005.
- ГГ – Гуцульські говірки. Короткий словник / Відп. ред. Я. В. Закревська. Львів, 1997.
- Гуйванюк – Словник буковинських говірок / За ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці, 2005.
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: У 7-ми т. К., 1982–2012. Т. I–VI.
- Матеріали – Матеріали до словника буковинських говірок / Ред. кол. Ю. О. Карпенко та ін. Вип. 1–6. Чернівці, 1971–1979.
- Онишкевич – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: У 2 ч. К., 1984.
- Сабадош – Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород, 2008.
- СЛУМ – Словник української мови XVI – XVII ст. Вип. 1–15. Львів, 1994–2010.
- ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV – XV ст. Т. 1–2. К., 1977–1978.
- Шило – Шило Г. Ф. Наддністрянський регіональний словник. Львів, 2008.
- Brückner – Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa, 1974.

Література:

- АНДЕРШ, Й. Ф. I: *Богемізм*. In: Українська мова. Енциклопедія. Київ, Укр. енцикл., 2000, 50.
- АНДЕРШ, Й. Ф. II: *Українсько-чеські мовні контакти*. In: Українська мова. Енциклопедія. Київ, Укр. енцикл., 2000, 688.
- МОЙСІЄНКО, В. М.: *Акти Житомирського уряду кінця XVI початку XVII ст. – важливе джерело вивчення тогочасної української літературно-писемної мови*. In: Акти Житомирського гродського уряду: 1590 р., 1635 р. Житомир, Полісся, 2004, 5–41.
- ТКАЧЕНКО, О. Б. I: *Полонізм*. In: Українська мова. Енциклопедія. Київ, Укр. енцикл., 2000, 466.
- ТКАЧЕНКО, О. Б. II: *Українсько-польські мовні контакти*. In: Українська мова. Енциклопедія. Київ, Укр. енцикл., 2000, 683.